

D • N

1/6 1951

Slavlägren i öster

Det finns folk som fortfarande helt enkelt förnekar existensen av koncentrations- eller slavläger i östdiktaturena — samma sorts människor, ehuru inte samma människor, som förnekade de nazistiska grymheterna till dess Buchenwald avslöjades och till och med ännu senare. Det finns andra; som inte generellt bestrider förekomsten av sådana läger, men förklarar att de kan jämföras med straffanstalter i de demokratiska staterna. Den sistnämnda ståndpunkten är närmast den ryska regimens egen: "De 'fasthållna' hos oss", har Molotov förklarat, kan "i fråga om levnads- och arbetsvillkor göra de arbetslösa i de kapitalistiska länderna avundsjuka."

De rent principiella skillnaderna mellan koncentrationsläger och straffanstalter är emellertid klarlagda genom själva den ryska rättsens bestämmelser. I regel är det genom ett rent administrativt förfarande som personer blir sända till arbetsläger; det förekommer ingen rättegång, ingen offentlighet, ingen möjlighet att försvara sig. Vidare kan förvisning till arbetsläger ådömas för politiska förseelser som innebär endast en tendens till opposition mot de härskande, ja, på blotta misstanken om ett olämpligt sinne eller en kritisk åsikt. Och denna förvisning beslutas också i sådana fall där varje straff enligt demokratisk åskådning är uteslutet, t. ex. då en arbetare kommer för sent till verkstaden eller då han söker att trots de stränga förbuden på egen hand byta verksamhet eller vistelseort.

Av kanske ännu större praktisk betydelse än dessa i skillnaden mellan tyranni och rättsstat bottnade förhållanden är emellertid frågan om hur dessa koncentrationsläger är beskaffade. Gång på gång har internationella undersökningar föreslagits, men dessa fromma önskningar faller naturligtvis på Rysslands vägran; ingen får insyn i regimens källare, det är lika självfallet för kommunismen som för nazismen. Senast har FN:s ekonomiska och sociala råd föreslagit Internationella arbetsorganisationen att gemensamt tillsätta ett undersökningsråd: vare sig en så-

dan åtgärd vidtas eller inte, så är det säkert att en reell granskning är otänkbar. Vittnesbörd från personer som suttit i koncentrationsläger är och måste vara den huvudsakliga källan till kunskap om vad som där sker — och eftersom sådana personer är kritiska mot den regim som förföljt dem, anser sig många kunna vägra att lyssna till deras utsagor.

Ett nytt försök att på inofficiell väg skapa klarhet pågår för närvarande i Bryssel. På initiativ av en rad kända och trovärdiga personer, bland dem David Rousset — bekant för sina skrifter om tyska och ryska slavläger —, har en "rättegång" hållits, med vittnesförhör, anklagare och försvaradvokater. Tjugufem vittnen som suttit i ryska koncentrationsläger, däribland åtskilliga förutvarande kommunister, har muntligen och i samband med förhör avgivit utförliga berättelser. Den bild som på detta sätt givits överensstämmer i allt väsentligt med vad man tidigare fått höra. Det riktiga uttrycket för dessa läger är slavläger, med den reservationen att slaveriet i äldre tid i regel givit slavarna, såsom ekonomiskt värdefulla, en anständigare behandling. Maten, huvudsakligen soppa och svart bröd, håller fångarna på svältgränsen; bostäderna består i regel av baracker, där snart sagt varje tumsbredd är upptagen; kvinnorna tvingas att ge sig åt cheferna och fångvaktarna; ohörsamhet och tredska blir ohyggligt bestraffade, särskilt genom inspärning under dygn i "isolatorer", där man varken kan sitta eller ligga; i vissa läger dör 20—30 procent av fångarna inom några månader. Vittnesberättelserna innehåller skakande detaljer: om hur fångarna, för löfte om en bit extra bröd eller en ask cigarett, tävlar att utföra vidriga och livsfarliga arbeten, om hur kvinnorna söker skaffa sig barn för att under någon tid — till dess barnen tas ifrån dem för att uppfostras på annat håll — få litet mera mat och över huvud bättre behandling. För de flesta blir följden en total, för oss nästan obegriplig förnedring.

Är vittnena trovärdiga? David Rousset har i ett längre anförande diskuterat den frågan. Vittnena har av den organisa-

tion som anordnat rättegången — Internationella kommissionen mot koncentrationsregimen — utvalts bland hundratals personer såsom särskilt pålitliga och objektivt inställda. De har haft sina erfarenheter under skilda tider — från 1927 till 1949 — och på skilda orter i Ryssland och Sibirien. Genom konfrontation av vittnen

och förhör har vederhäftigheten prövats. Den som läser förhörprotokollen får intrycket att vittnena varit ivriga att inte säga för mycket; gång på gång händer att ett vittne förklarar sig inte känna till ett visst förhållande eller att han på speciella punkter kommer med förmildrande utsagor. Det finns ingen rimlig anledning att betvivla att i stort sett en riktig bild givits av livet i koncentrationslägren.

Det system som man genom denna rättegång sökt avslöja och bekämpa breder ut sig med varje rysk framstöt. I Östtyskland har den officiella förtäringssamlingen nyligen upp-

räknat en rad under polis- och inrikesministeriet fallande fäng- eller arbetsläger. I Tjeckoslovakien finns nu ett femtital dylika läger; särskilt industrialiseringen av Slovakien bedrivs till stor del genom slavarbete. I socialistiska propagandabilder från tsartiden brukade samhället framställas som en pyramid, med härskaren, generalerna, byråkratin och företagarna uppburna av den stora massan strängt dresserade och i elände levande arbetare. Den bilden passar också för den nuvarande ordningen, blott att dressyren är hårdare, reglementeringen mera fullständig, friheten mera totalt undanröjd.